

12. Шустов А. Армия США приходит в Центральную Азию надолго / А. Шустов // Междунар. жизнь. – 2010. – № 8. – С. 17–21.
13. 2011 Exports/Imports to/from Tajikistan of NAICS Total All Merchandise [Electronic resource]. – Mode of access : <http://tse.export.gov/TSE/ChartDisplay.aspx>
14. Berman I. U.S. and Russia in a new standoff [Electronic resource] / I. Berman, T. McKinley. – Mode of access : <http://www.washingtontimes.com/news/2012/aug/21/us-and-russia-in-a-new-standoff/>?
15. Nichol J. Central Asia: Regional Developments and Implications for U.S. [Electronic resource] / J. Nichol. – Mode of access : <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R L33458.pdf>
16. Oliker O. U.S. interests in Central Asia : policy priorities and military roles [Electronic resource] / O. Oliker. – Mode of access : http://www.rand.org/pubs/monographs/2005/RAND_MG338.pdf
17. Trade in Goods with Tajikistan [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4642.html>

Адреса для листування:

43000, м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, кімн. 4.

Стаття надійшла до редколегії

15.10.2012 р.

УДК 321

A. A. Wawryniuk – kandydat geograficznych nauk, docent katedry krajoznawstwa i międzynarodowych stosunków Wołyńskiego narodowego uniwersytetu imienia Łesii Ukrainki, doktor geograficznych nauk Państwowej wyższej szkoły w Chelmi (Republika Polska)

Wybrane umowy, traktaty i konwencje graniczne Polski z sąsiadami zawartymi w latach 1918–1934

Robotę wykonano na katedrze krajoznawstwa i międzynarodowych stosunków Wołyńskiego narodowego uniwersytetu imienia Łesii Ukrainki

Na podstawie podpisanych przez Rzeczypospolitą Polską a jej sąsiadami umów, traktatów, czy konwencji dotyczących problematyki granicznej do 1934 r. opublikowanych w Dziennikach Ustaw lub Monitorach Polskich przedstawiono nigdzie nie publikowany materiał syntetyczny omawiający szeroko pojętą granicę państwową. Jego zakres rzeczowy został celowo zawężony do przedstawionej tematyki, by w ten sposób ukazać sprawy graniczne poprzez pryzmat ówczesnych dokumentów. Warto podkreślić, że granice RP – ogólnie rzecz ujmując – ochraniały dwie formacje – północną, zachodnią i południową – Straż Graniczna, a wschodnią (od 1924 r.) Korpus Ochrony Pogranicza. Ciekawostką tekstu jest między innymi zamieszczona Konwencja podpisana z Królestwem Rumunii o tzw. małym ruchu granicznym.

Kluczowe słowa: granica, umowa graniczna, traktat, konwencja graniczna, mały ruch graniczny, Straż Graniczna, Korpus Ochrony Pogranicza, znak graniczny.

Вавринюк А. А. Деякі угоди, договори та кордонні конвенції, укладені між Польщею та її сусідами в 1918–1934 рр. На підставі підписаних між Республікою Польща та її сусідами угод, договорів та конвенцій, що стосуються проблем, пов'язаних із кордоном до 1934 р. і надрукованих у виданнях Законів і «Польських Моніторах», представлено не опублікований до сьогодні синтетичний матеріал, у якому проаналізовано широко обговорюване сприйняття державного кордону. Його сферу навмисно звузили до однієї теми, щоб у такий спосіб показати прикордонні проблеми через призму тогочасних документів. Потрібно наголосити, що кордони Республіки Польща загалом охороняло два формування: північний, західний і південний – Прикордонна служба, а східний (із 1924 р.) – Корпус охорони прикордонної зони. Важливою є Конвенція, підписана з Королівством Румунії про так званий малий прикордонний рух.

Ключові слова: кордон, прикордонна угода, трктат, прикордонна конвенція, малий прикордонний рух, Прикордонна охорона, Корпус охорони прикордонної зони, прикордонний знак.

Вавринюк А. А. Некоторые соглашения, договоры и пограничные конвенции, заключенные между Польшей и ее соседями в 1918–1934 гг. На основании подписанных между Республикой Польша и ее соседями соглашений, договоров и конвенций, которые касаются проблем, связанных с границей до 1934 г. и

напечатанных в изданиях Законов и «Польских Мониторах», представлен не опубликованный ранее синтетический материал, в котором проанализировано широкое обсуждение восприятия государственной границы. Его сферу намеренно сузили до одной темы, чтобы таким образом показать пограничные дела через призму тогдашних документов. Стоит отметить, что границы Республики Польша в целом охраняло два формирования: северный, западный и южный – Пограничная служба, а восточный (из 1924 г.) Корпус охраны пограничной зоны. Важной подробностью является Конвенция, подписанная с Королевством Румынии о так называемом малом пограничном движении.

Ключевые слова: граница, пограничное соглашение, трактат, пограничная конвенция, малое пограничное движение, Пограничная охрана, Корпус охраны пограничной зоны, пограничный знак.

Vavryniuk A. A. Some Agreements, Treaties and Conventions for Polish Border with Neighbors from 1918–1934. On the basis of the agreements, treaties, or conventions signed by Poland concerning border problems in 1934 that were published in Newspapers of Laws or Polish Monitors, the unpublished synthetic material, discussing a widely receptive state border. Its scope has been deliberately narrowed down to the one subject, so as to show-case the border through the prism of contemporary documents. It is worth noting that the borders of the Republic of Poland, generally speaking, protected the two formations: northern, western and southern – Border Guard and the East (since 1924) Border Protection Corps. Something of interest is the posted Convention, signed with the Kingdom of Romania's so called border traffic.

Key words: border, the border agreement, treaty, convention border, border traffic, the Border Guard, the Border Protection Corps, a boundary marker.

Aktualność i problematyka badań. Powstanie Państwa Polskiego po 123 latach niewoli i jego problemy z ochroną granic, a także proces legislacyjny w latach 1918–1934 dotyczący tej tematyki – to obszar badań obejmujący niniejszy artykuł. Powyższa tematyka jest o tyle ważną, że poruszona została w 95 rocznicę odzyskania przez RP niepodległości.

Analiza ostatnich publikacji. Brak jest opracowań naukowych na ten temat.

Przedmiot i cel zadania naukowego. Przedmiotem badań jest omówienie tzw. umów lub konwencji granicznych podpisanych przez Polskę z sąsiadami, które dostarczają wiedzy o ważnych z punktu widzenia nauki nieznanym szerszemu ogółowi tematyki.

Wykład tekstu. W okresie międzywojennym ochroną granic państwowych Rzeczypospolitej Polskiej liczącej 5539 km zajmowały się dwie formacje: Straż Graniczna (SG) [10] – zabezpieczająca granicę północną, zachodnią i południową aż do trójstyku granicznego Polska, Rumunia ZSRR oraz Korpus Ochrony Pogranicza. Długość ochranianego odcinka wynosił 3441 km, co stanowiło 63 % ówczesnych granic. SG powołana została Dekretem Tymczasowym w sprawie utworzenia straży granicznej z 28 grudnia 1918 r. wydanym przez Naczelnika Państwa [1]. Józef Piłsudski wyznaczył formacji następujące zadania: 1) zabezpieczenie granic państwa od nielegalnego wywozu artykułów spożywczych i pierwszej potrzeby; 2) kontrolowanie wewnętrznego obrotu kolejowego artykułów pierwszej potrzeby; 3) czuwanie nad wykonaniem rozporządzeń aprowizacyjnych; 4) ochranianie magazynów i składów z artykułami spożywczymi i pierwszej potrzeby.

Zwraca uwagę fakt, że w cytowanym akcie prawnym nic nie mówi się o ochronie granic przed nielegalnymi jej przekroczeniami, które najwyraźniej nie stanowiły na ówczesne czasy dużego problemu.

Granice wschodnią chronił powołany 12 września 1924 r. Korpus Ochrony Pogranicza, a jego pierwszym dowódcą był gen. Henryk Odrowąż – Minkiewicz[8]. Do 1931 r. na tym odcinku granicy państwowej powstają 103 strażnice, 39 kompleksów budynków dowództwa baonów, 10 kompleksów budynków szwadronowych, 53 stajnie oraz wiele magazynów, budynków gospodarczych i kuchni [2].

Celem ukazania problematyki granicznej, specyfiki służby oraz wybranych – ważnych dla ówczesnych czasów faktów – dokonana została kwerenda Dzienników Ustaw i Monitorów Polskich. Zawarte są w nich umowy, traktaty, czy konwencje od 1918 r. Pierwszym bardzo ciekawym i wyjątkowo rzadkim dokumentem Rozporządzenie Rady Ministrów, mocą którego od 17 kwietnia 1920 r. do 26 kwietnia 1920 r. włącznie, w związku z wymianą i stemplowaniem banknotów koronnych, granice Rzeczypospolitej Polskiej uległy – jak to określono – ścisłemu zamknięciu, wyjaśniając jednocześnie, że «wszelkie przekroczenia granic Państwa przez podróżnych oraz wszelki przewóz towarów przez linie celna jakąkolwiek drogą jest podczas okresu wymienionego (...) bezwzględnie zabronione» [26]. Artykuł 3 cytowanego rozporządzenia mówiąc o zamknięciu granic i wstrzymaniu ruchu kolejowego podaje jednocześnie wyjątki, które stanowiły linia kolejowa Chojnice–Czersk–Kwidzyń, na które dopuszczony został ruch osobowy oraz linię Chojnice–Czersk–Grudządz i Iława, na której dopuszczono ruch towarowy. Istotnym było również i to, że «ruch

pocztowy, telegraficzny i telefoniczny w stosunku do zagranicy zostaje przez czas trwania zamknięcia granicy wstrzymany dla użytku osób prywatnych» [25]. Bardzo ważnym z punktu interesów państwa był artykuł 5, dotyczący między innymi granicy wschodniej: «Ministerstwo Spraw Wojskowych i Wewnętrznych porozumie się z Naczelnym Dowództwem Armii, Komisarzem Generalnym Ziem Wschodnich, Komisarzem Naczelnym Ziem Wołynia i frontu podolskiego i Ministerstwem Poczty i telegrafów w celu wydania zarządzeń, zmierzających do zamknięcia i strzeżenia linii odgraniczającej obszar Rzeczypospolitej Polskiej od Ziem Wschodnich przez Państwo Polskie administrowanych» [25].

Kolejnym opublikowanym aktem prawnym było rozporządzenie Rady Obrony Państwa z dnia 20 lipca 1920 r. w przedmiocie ochrony granic [28]. Tym razem, w artykule 1 zapisano, że osoby, które zostały skazane prawomocnym wyrokiem sądowym lub administracyjnym za przemyt (wówczas określano – przemytnictwo) oraz przewóz rzeczy zakazanych a także za nielegalne przekraczanie granicy, nie mogły zamieszkiwać lub przebywać w pasie biegnącym wzdłuż granicy szerokości 30 kilometrów od linii celnej. Zakaz mógł obowiązywać od roku do lat trzech.

Jednocześnie, po raz pierwszy w II RP, we wszystkich powiatach nadgranicznych ustalony został pas graniczny szerokości do 4 kilometrów, który podzielono na 2 strefy: nadgraniczną i graniczną, przy czym strefa nadgraniczna stykała się bezpośrednio z granicą państwa i miała szerokość do 2 km [29]. Rozporządzenie zabraniało przebywanie w strefie nadgranicznej. Nie dotyczyło to między innymi osób stale tam zamieszkałych, za wyjątkiem ograniczeń czasowych w ciągu doby, kiedy to od godz. 22.00 do 4.00 przebywanie poza miejscem siedzib było generalnie zabronione [30]. Omawiany akt prawny przewidywał, że winni wykroczeń mieszkający w byłym zaborze austriackim i rosyjskim podlegali karom administracyjnym do 3 miesięcy aresztu lub grzywny do 50 000 marek, albo obu tym karom łącznie. Podobne kary przewidywano dla mieszkańców byłego zaboru pruskiego, gdzie w miejsce 3 miesięcy aresztu wprowadzono 3 miesięczne więzienie. W każdym z przypadków przewidziano konfiskatę zatrzymanych koni, bydła i nierogacizny [31].

5 sierpnia 1921 r. Rozporządzeniem Rady Ministrów wymienione wyżej postanowienia rozciągnięte zostały na województwa: nowogrodzkie, wołyńskie i poleskie oraz na powiat grodzieński, województwa białostockiego [27], a wprowadzono go na zasadzie artykułu 6 ustawy z dnia 4 lutego 1921 r. o unormowaniu stanu prawno-politycznego na ziemiach, przyłączonych do Rzeczypospolitej na podstawie umowy o preliminaryjnym pokoju i rozejmie, podpisanej w Rydze dnia 12 października 1920 r. [33].

31 grudnia 1922 r. ukazało się Rozporządzenie Ministra Skarbu w sprawie przejazdu przez granice Rzeczypospolitej Polskiej samochodów, motocykli i rowerów [19]. Była to pierwsza tego typu regulacja prawna, w której powołując się na konwencję paryską z 1909 r. [3] w celu popierania ruchu turystycznego oraz ułatwienia przejazdu przez granice RP turystom środkami lokomocyjnymi wprowadzono dla odpraw celnych specjalne zaświadczenia, tak zwane «tryptyki», które dziś można porównać np. z warunkową odprawą celną. Rozporządzenie było wielokrotnie aktualizowane. Po raz pierwszy w 1925 r. [16], również w rok później [17], a także w 1929 r. [20], czy w 1931 r. [18].

W 1923 r. dokonywano pomiarów granicy wschodniej. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 lipca 1923 r. przewidywało dla realizujących to zadanie dodatki techniczne, które oprócz uposażenia miesięcznego przewidzianego dla danego stanowiska w służbie państwowej i diet służbowych w pełnym wymiarze, dodatek techniczny w wysokości 50 % diet służbowych, pobierany przez cały czas trwania delegacji. W sposób szczególny wyróżnieni zostali pracownicy kancelaryjni, dla których dodatki ustalono w wysokości całej diety [26].

Jednym z ważniejszych dokumentów granicznych był Polsko-Niemiecki Układ o górnośląskim pasie pogranicznym, który regulował prawa mieszkańców tych terenów. Jest w nim mowa o tym, że właściciele gruntów lub lasów, położonych w specjalnym pasie pogranicznym, o ile mieszkania ich lub urządzenia gospodarstwa rolnego oddzielone są linią graniczną od obszarów użytków rolnych lub leśnych, należących do tych mieszkań lub urządzeń mieli prawo: przewozić przez granicę bez opłaty cła, niezbędne dla racjonalnej eksploatacji ich posiadłości, nawozy, nasiona lub sadzonki leśne, czy przybory rybackie. Mogli też przewozić przez granicę bez opłaty celnej plony lub wyroby swych posiadłości, przepędzać przez granicę bez opłaty cła, swe bydło w celu czasowego wypasania go na swoich gruntach [11]. Kolejny akt prawny dotyczący w całości granic RP, w tym również granicy wschodniej to dokument z 1927 r., bardzo obszerny i szczegółowy, liczący IV działy i 29 artykułów [21]. Prezydent, jako organ Państwa określił w nim definicje linii granicznej, pasa drogi granicznej, strefy nadgranicznej i pasa granicznego. W artykule 1 zapisano, że «Granice Państwa stanowi linia graniczna, ustalona w sposób, przewidziany przez umowy międzynarodowe,

oddzielająca obszar Rzeczypospolitej Polskiej od obszarów państw sąsiednich, lub linia oddzielająca polskie morze przybrzeżne od morza pełnego. Szerokość pasa wód terytorialnych określa odrębne przepisy» [22]. Zdefiniowany został również pas drogi granicznej, którego szerokość określona została na 15 m od linii granicznej lub wzdłuż brzegu rzek granicznych. Ponadto rozszerzono wcześniej wymieniony zakaz przebywania w strefie nadgranicznej osobom skazanych za szpiegostwo nawet do 10 lat. Zabroniono również zakup ziemi przez cudzoziemców. Określono także sposób oznakowania granicy, do czego służyć mogły: słupy, kamienie, kopce, wiechy itp. W rozporządzeniu jest także zapis mówiący o możliwości wydania przez właściwe władze zarządzenia, w myśl którego właściciele lasów na własny koszt tam, gdzie będzie taka potrzeba, powinni wyciąć pas drzew szerokości do 1 km od linii granicznej. O wadze omawianego dokumentu niech zaświadczy fakt, że oprócz podpisu prezydenta (wówczas I. Mościcki), podpisy pod nim złożyła cała Rada Ministrów z Józefem Piłsudskim, Prezesem Rady Ministrów i Ministrem Spraw Wojskowych na czele [34].

Z punktu widzenia Państwa Polskiego istotnym było uregulowanie stosunków granicznych z Niemcami na Warcie, które nastąpiło 16 lutego 1927 r. [32]. Co prawda uregulowany został jedynie odcinek rzeki pomiędzy kamieniami granicznymi F 296 i F 295, jednak z punktu widzenia międzynarodowych stosunków był przykładem dobrosąsiedzkich porozumień.

Ciekawym dokumentem dotyczącym granicy i ruchu granicznego jest Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunii, dotycząca ułatwień w małym ruchu granicznym polsko-rumuńskim, podpisana w Warszawie dnia 7 grudnia 1929 r., która przewidywała osobom zamieszkałym w dziesięciokilometrowym pasie przygranicznych przekraczanie granicy na podstawie przepustek granicznych [4]. Był to jeden z pierwszych tego typu podpisanych dokumentów, który dziś możemy porównać porozumień w sprawie tzw. «małego ruchu granicznego». Podobnie jak dziś i wówczas do dokumentu dołączone zostały wykazy miejscowości leżących po obu stronach granicy, których mieszkańcy mogli skorzystać z uproszczeń przy przemieszczaniu się z Polski do Rumunii i odwrotnie. Jako ciekawostkę odnotujmy, że wówczas po stronie polskiej leżały w dziesięciokilometrowej strefie następujące osady ludzkie: a) powiat barszczowski: 1) Babińce ad Dzwinostród; 2) Babińce ad Krzywce; 3) Bielowce; 4) Boryszkowice; 5) Chudyjowice; 6) Chudykowice; 7) Dzwiniaczka; 8) Dzwinostród; 9) Filipkowie; 10) Germakówka; 11) Horoszowa; 12) Iwanie Pusie; 13) Korolówka; 14) Krzywce Dolne; 15) Krzywce Górne; 16) Kudryńce; 17) Ławkowce; 18) Michałówka; 19) Michałów; 20) Mielnica; 21) Okopy św. Trójcy; 22) Olchowiec; 23) Paniowce; 24) Sapohów; 25) Skowiatyn; 26) Szparka; 27) Szyszkowce; 28) Trąbczyn; 29) Uście Biskupie; 30) Wolkowce ad. Dzwinostród; 31) Zalesie; 32) Zawale; b) powiat horodelski: 1) Głuszków; 2) Horodecka; 3) Horodnica; 4) Jasienów Polny; 5) Probabin; 6) Serafińce; 7) Strzylcze; c) powiat kosowski: 1) Białobereska; 2) Berwinkowa; 3) Chorocowa; 4) Czerchanowka; 5) Dołhopole; 6) Dzembronia; 7) Fereskula; 8) Hryniawa; 9) Jabłonica; 10) Jasienów Górny; 11) Krasnoila; 12) Krzyworównia; 13) Kutry; 14) Kutry Stare; 15) Mykietynie; 16) Perechrestne; 17) Polanki; 18) Rożnow; 19) Rostoki; 20) Rożen Mały; 21) Rożen Wielki; 22) Słobotka; 23) Smodna; 24) Stebne; 25) Studiów; 26) Uścierzyki; 27) Żabie; d) powiat śniatyński: 1) Bełeluja; 2) Budyłów; 3) Drahasymów; 4) Dżurów; 5) Klińce; 6) Karłów; 7) Kniaże; 8) Krasnostawce; 9) Kułaczyn; 10) Lubkowce; 11) Mikulińce; 12) Nowosielica; 13) Oleszków; 14) Orelec; 15) Popielniki; 16) Podwysocka; 17) Potoczek; 18) Rudniki; 19) Rusów; 20) Śniatyn; 21) Stecowa; 22) Trościaniec; 23) Tuczap; 24) Tuława; 25) Tułuków; 26) Uście; 27) Widynów; 28) Wołczkowce; 29) Załucze; 30) Zawale; e) powiat zaleszczycki: 1) Bedrykowce; 2) Dzwiniacz; 3) Dobrowlany; 4) Duninów; 5) Gródek; 6) Iwanie Złote; 7) Kasperowce; 8) Kołodróbka; 9) Kościelniki; 10) Kułakowce; 11) Pieczarna; 12) Sińków; 13) Szczytowce; 14) Zaleszczyki Miasto ; 15) Zaleszczyki Stare; 16) Zazulińce; 17) Zeżawa [9]. Zadbano również o dostępność w korzystaniu z w)w uprawnień, uruchamiając na 349,6 km granicy 10 przejść.

25 lutego 1928 r. Minister Komunikacji RP, w Rozporządzeniu wydanym w porozumieniu z Ministrami: Sprawiedliwości, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa określił przepisy przewozowe obowiązujące bezpośredniej polsko-sowieckiej komunikacji towarowej [13]. Dokument określa, że jego podstawą jest Berlińska Konwencja Międzynarodowa z 22 grudnia 1908 r. oraz postanowienia dodatkowe Międzynarodowego Komitetu Transportu. W rozdziale II – postanowienia specjalne, art. 1 zapisano, że: «Koleje, należące do komunikacji oraz przejścia graniczne, przez które przewozi się towary, określa taryfa dla bezpośredniej komunikacji towarowej pomiędzy Polska a Z.S.R.R.». W rozporządzeniu zapisano także, że «Złota i srebra w sztabach, platyny, pieniędzy w monetach i banknotach, papierów wartościowych, dokumentów, kamieni drogocennych, pereł prawdziwych i klejnotów nie przyjmuje się do przewozu bez osobistego w każdym poszczególnym wypadku porozumienia się pomiędzy zarządami kolei, biorących udział w przewozie, które to porozumienie powinno być aprobowane przez właściwe władze państwowe obu krajów» [14].

Przejścia graniczne dla polsko-rumuńskiego małego ruchu granicznego

Wykaz prowizorycznych punktów przejściowych, gdzie znajdują się graniczne urzędy celne	
<i>Urzędy celne polskie</i>	<i>Urzędy celne rumuńskie</i>
Kozaczówka	Prigorodec
Zaleszczyki	Cristatec
Jesieniów Polny (otwarcie zawieszono)	Babin
Śniatyń-Załucze (droga żelazna)	Grigore Gica Voda
Kałużyn (otwarcie zamierzone)	Oraseni
Załucze (ekspozytura urzędu celnego w Śniatynie-Załuczu)	Vaşcauti
Kuty	Vijnița
Wykaz prowizorycznych stałych punktów przejściowych poza urzędami celnymi	
<i>Urzędy celne polskie</i>	<i>Urzędy celne rumuńskie</i>
Uście Biskupie	Samiseni
Gródek	Vasilau et Culenti
Jabłonica	Jablonita

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunii, dotycząca ułatwień w małym ruchu granicznym polsko-rumuńskim, podpisana w Warszawie dnia 7 grudnia 1929 r. (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 3 lutego 1931 r.), M. P. 1932 nr 122 poz. 154.

W 1928 r. ukazał się jeden z pierwszych aktów prawnych dotyczących wschodnich sąsiadów Polski: Związku Socjalistycznych Republik Rad, Łotwy i Estonii. Było to Rozporządzenie Ministra Rolnictwa w sprawie wprowadzania (przewozu) i przeprowadzania (przewozu) zwierząt, surowców i przetworów pochodzenia zwierzęcego, paszy objętościowej z w/w państw [15].

Ważnym międzynarodowym dokumentem zawartym pomiędzy RP a ZSRR była Konwencja o trybie badania i rozstrzygania incydentów i zatargów granicznych [7]. Ówczesna sytuacja na granicy pomiędzy oboma krajami musiała być wyjątkowo napięta, jeżeli w Przedstawiciele do Spraw Granicznych, do kompetencji których należało między innymi: «badać i rozstrzygać incydenty i zatargi, powstające na granicy państwowej, w szczególności zaś w wypadkach: 1) ostrzeliwania osób lub terytorium drugiej umawiającej się strony; 2) zabójstwa lub zranienia osób, znajdujących się na terytorium drugiej umawiającej się strony, a również w wypadkach spowodowania innych cielesnych uszkodzeń osobom, znajdującym się na wspomnianym terytorium; 3) obrazy strony drugiej; 4) naruszenie granicy państwowej przez statki powietrzne; 5) nieumyślnego przejścia granicy państwowej przez osoby urzędowe lub prywatne, w jakich to wypadkach określa się także tryb powrotu tych osób na terytorium państwa, na którym one zamieszkują; 6) przejścia granicy państwowej przez zwierzęta domowe i powstałe w związku z tym kwestie zwrotu tych zwierząt, jak również pokrycia strat i wydatków powstałych przez takie przejścia; 7) przerzucanie przez miejscowe władze graniczne na terytorium drugiej umawiającej się strony tych lub innych osób bez uprzedniej zgody drugiej strony; 8) rozmów przez granicę państwową, o ile takie rozmowy mają miejsce nie między osobami urzędowymi, do tego upoważnionymi; 9) przesunięcia lub uszkodzenia znaków granicznych, bądź innych urządzeń granicznych przez straż graniczną lub ludność miejscową; 10) grabieży, a także umyślnego lub nieumyślnego zniweczenia lub uszkodzenia mienia, dokonanych na terytorium jednej z umawiających się stron przez osoby, które przebywają na terytorium drugiej umawiającej się strony; 11) powstanie kwestii o wysokość wszelkiego rodzaju odszkodowań, należących jednej z umawiających się stron lub jej obywatelom, od drugiej umawiającej się strony lub jej obywateli, które to odszkodowania są wynikiem granicznego incydentu lub zatargu» [7].

Ważną do interesów Polski i Związku Radzieckiego była zawarta Konwencja o spławie materiałów drzewnych na rzekach granicznych, która podpisano 19 czerwca 1933 r. w Warszawie. Przy jej podpisaniu powołano się na artykuł 2 Traktatu Pokoju, podpisanego w Rydze dnia 18 marca 1921 r. Wydaje się, że najważniejszym artykułem Konwencji był artykuł 1 w którym zapisano: «Przedsiębiorstwa państwowe, spółki, towarzystwa i obywatele każdej z układających się stron, mają prawo spławiać materiały drzewne na następujących odcinkach wód granicznych: na odcinku rzeki Dźwiny między słupami granicznymi od nr 0 do nr 76, rzeki Wiliji między słupami granicznymi od nr 379 do nr 380, od nr 383 do nr 384, od nr 388 do nr 395, od nr 402 do nr 405, od nr 412 do nr 413 i od nr 417 do nr 419, rzeki Dzwinosy między słupami

granicznymi od nr 400 do nr 402, rzeki Ilji między słupami granicznymi od nr 477 do nr 488, rzeki Moroczy między słupami granicznymi od nr 946 do nr 998 i od nr 1034 do nr 1048, rzeki Śluczy (dopływu Prypeci) między słupami granicznymi od nr 1048 do nr 1137, oraz rzeki Stwigi między słupami granicznymi od nr 1175 do nr 1176 i od nr 1227 do nr 1238» [5]. Konwencja określała, że transport materiałów drzewnych winien odbywać się w dzień. Była w niej też mowa o obowiązku posiadania przez transportujących dokumentów tożsamości oraz zezwolenia jednej ze stron.

Protokół dodatkowy do w)w Konwencji podpisany 9 lipca 1933 r. w Moskwie zezwalał także na spław materiałów drzewnych w czasie wysokich wód na kanale, wzdłuż którego, pomiędzy słupami granicznymi 1140 a 1153, biegnie granica państwowa pomiędzy RP a ZSRR. Ponadto polskie przedsiębiorstwa państwowe, spółki i towarzystwa oraz obywatele polscy otrzymali dodatkowo prawo spławu na części kanału przechodzącego przez terytorium Związku Socjalistycznych Republik Rad między słupami granicznymi 1139 i 1140 [12].

Wnioski i perspektywy następnych badań. W artykule zaprezentowano część międzynarodowych umów granicznych zawartych przez Polskę ze swoimi sąsiadami do 1934 r. Prezentowane dokumenty wybrano z myślą o ukazaniu istniejącej wówczas problematyki, z jaką spotykali się obywatele Polski a także mieszkańcy państw ościennych. Być może nie są to dokumenty najważniejsze dla sygnatariuszy, ale stanowią doskonałą ilustrację problematyki stosunków międzynarodowych ówczesnego okresu. Jest to pierwszy artykuł dotyczący spraw granicznych okresu międzynarodowego II RP, który będzie podstawą do określenia kierunku dalszych badań w tym zakresie.

Spis wykorzystanej literatury i adnotacji

1. Dekret tymczasowy w sprawie utworzenia straży granicznej. – Dz. U. 1918. – Nr 21. – Poz. 70.
2. Kalendarium KOP [Elektronowy zasób]. – Reżim dostępu : <http://kresy-siberia.org/wystawy/kop/data> pobrania (3 grudnia 2012).
3. Konwencja Dotycząca Ruchu Samochodowego podpisana w Paryżu 11 października 1909 r. Jeden z załączników Konwencji ustalał wzory czterech znaków drogowych.
4. Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunii, dotycząca ułatwień w małym ruchu granicznym polsko-rumuńskim, podpisana w Warszawie dnia 7 grudnia 1929 r. (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 3 lutego 1931 r.) // Monitor Polski (M. P.). – 1932. – Nr 122. – Poz. 154.
5. Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad o spławie materiałów drzewnych na rzekach granicznych, wraz z protokołem końcowym, podpisana w Warszawie, dnia 19 czerwca 1933 r. (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 r.) // Dz. U. – 1934. – Nr 58. – Poz. 506.
6. Konwencja pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad o trybie badania i rozstrzygania incydentów i zatargów granicznych, podpisana w Moskwie dnia 3 czerwca 1933 r. // Dz. U. – 1933. – Nr 90. – Poz. 698.
7. Konwencja pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad o trybie badania i rozstrzygania incydentów i zatargów granicznych, podpisana w Moskwie dnia 3 czerwca 1933 r. // Dz. U. – 1933. – Nr 90. – Poz. 698. – Art. 4.
8. Korpus Ochrony Pogranicza [Elektronowy zasób]. – Reżim dostępu : <http://www.kop.dobroni.pl/media/grh,kop,0,898,375.html>
9. Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 27 maja 1932 r. z wykazem miejscowości, leżących w pasie granicznym polsko-rumuńskim // M. P. – 1932. – Nr 122. – Poz. 154.
10. Pierwsze formacje powstały już w 1918 r. Wówczas Straż Gospodarczo – Wojskowa. Od 18 grudnia 1918 r. do marca 1919 r. – Straż Graniczna i następnie od 22 marca 1922 r. do października 1939 r. Ostatnim jej dowódcą (od 25 kwietnia 1938 r.) był gen. Waldemar Czuma. Na dzień 31 sierpnia 1939 r. Według Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego Straż Graniczna liczyła 16 001 funkcjonariuszy, w tym 2145 oficerów, 6241 podoficerów i 9315 szeregowych. Pełnili oni służbę w 419 placówkach I linii, 212 placówkach II linii, 129 komisariatach granicznych, 26 komendach obwodowych i 6 komendach okręgowych. Na stanie SG znajdowało się 76 samochodów osobowych oraz 72 motocykle.
11. Polsko-Niemiecki Układ o górnośląskim pasie // Dz. U. – 1924. – Nr 72. – Poz. 708.
12. Protokół dodatkowy do konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad z dnia 19 czerwca 1933 r. o spławie materiałów drzewnych na rzekach granicznych, podpisany w Moskwie dnia 9 lipca 1933 r. (ratyfikowany zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 r.) // Dz. U. – 1934. – Nr 58. – Poz. 507.
13. Rozporządzenie Ministra Komunikacji z dnia 25 lutego 1928 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Sprawiedliwości, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa w sprawie przepisów przewozowych dla bezpośredniej polsko-sowieckiej komunikacji towarowej // Dz. U. – 1928. – Nr 25. – Poz. 225.

14. Rozporządzenie Ministra Komunikacji z dnia 25 lutego 1928 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Sprawiedliwości, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa w sprawie przepisów przewozowych dla bezpośredniej polsko-sowieckiej komunikacji towarowej // Dz. U. – 1928. – Nr 25. – Poz. 225 : Załącznik do Rozporządzenia Ministra Komunikacji z dnia 25 lutego 1928 r.
15. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 24 marca 1928 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Ministrem Komunikacji w sprawie wprowadzania (przywozu) i przeprowadzania (przewozu) zwierząt, surowców i przetworów pochodzenia zwierzęcego, paszy objętościowej oraz niektórych przedmiotów z obszarów Związku Socjalistycznych Republik Rad, Łotwy i Litwy // Dz. U. – 1928. – Nr 42. – Poz. 411.
16. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 23 kwietnia 1925 r. o częściowej zmianie rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 31 grudnia 1921 r. w sprawie ruchu samochodowego, motocyklowego i rowerowego przez granicę Rzeczypospolitej Polskiej // Dz. U. – 1925. – Nr 46. – Poz. 319.
17. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 24 czerwca 1926 r. w sprawie ruchu samochodowego, motocyklowego i rowerowego przez granicę celną Rzeczypospolitej Polskiej // Dz. U. – 1926. – Nr 69. – Poz. 404.
18. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 25 kwietnia 1931 r. o uzupełnieniu rozporządzenia z dnia 24 czerwca 1926 r. w sprawie ruchu samochodowego, motocyklowego i rowerowego przez granicę celną Rzeczypospolitej Polskiej // Dz. U. – 1931. – Nr 49. – Poz. 415.
19. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 31 grudnia 1921 r. w przedmiocie ruchu samochodowego, motocyklowego i rowerowego przez granicę Rzeczypospolitej Polskiej // Dz. U. – 1922. – Nr 8. – Poz. 8.
20. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 9 kwietnia 1929 r. o częściowej zmianie rozporządzenia z dnia 24 czerwca 1926 r. w sprawie ruchu samochodowego, motocyklowego i rowerowego przez granicę celną Rzeczypospolitej Polskiej // Dz. U. – 1929. – Nr 30. – Poz. 290.
21. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa // Dz. U. – 1927. – Nr 117. – Poz. 996.
22. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa // Dz. U. – 1927. – Nr 117. – Poz. 996. – Art. 1.
23. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zamknięcia granicy Państwa przez okres 10 dni w czasie wymiany i stemplowania banknotów koronnych // Dz. U. – 1920. – Nr 32. – Poz. 192.
24. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zamknięcia granicy Państwa przez okres 10 dni w czasie wymiany i stemplowania banknotów koronnych // Dz. U. – 1920. – Nr 32. – Poz. 192. – Art. 3 i 4.
25. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zamknięcia granicy Państwa przez okres 10 dni w czasie wymiany i stemplowania banknotów koronnych // Dz. U. – 1920. – Nr 32. – Poz. 192. – Art. 5.
26. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 lipca 1923 r. o dodatkach technicznych dla pracowników kierownictwa pomiarów granicy wschodniej // Dz. U. – 1923. – Nr 78. – Poz. 611.
27. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 sierpnia 1921 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej rozporządzenia Rady Obrony Państwa z dnia 20 lipca 1920 r. w sprawie ochrony granic na województwa: nowogródzkie, wołyńskie i poleskie oraz na powiat grodzieński, województwa białostockiego // Dz. U. – 1921. – Nr 77. – Poz. 529.
28. Rozporządzenie Rady Obrony Państwa z dnia 20 lipca 1930 r. w przedmiocie ochrony granic // Dz. U. – 1920. – Nr 64. – Poz. 426.
29. Rozporządzenie Rady Obrony Państwa z dnia 20 lipca 1930 r. w przedmiocie ochrony granic // Dz. U. – 1920. – Nr 64. – Poz. 426. – Art. 5.
30. Rozporządzenie Rady Obrony Państwa z dnia 20 lipca 1930 r. w przedmiocie ochrony granic // Dz. U. – 1920. – Nr 64. – Poz. 426. – Art. 8.
31. Rozporządzenie Rady Obrony Państwa z dnia 20 lipca 1930 r. w przedmiocie ochrony granic // Dz. U. – 1920. – Nr 64. – Poz. 426. – Art. 9.
32. Układ między Polską a Niemcami o administracji odcinka granicznego warty, stanowiącego granicę, i o ruchu na tym odcinku, podpisany w Poznaniu, dnia 16 lutego 1927 r. // Dz. U. – 1928. – Nr 26. – Poz. 226.
33. Ustawa z dnia 4 lutego 1921 r. o unormowaniu stanu prawno-politycznego na ziemiach, przyłączonych do obszaru Rzeczypospolitej na podstawie umowy o preliminaryjnym pokoju i rozejmie podpisanej w Rydze dnia 12 października 1920 r. // Dz. U. R. P. – 1920. – Nr 16. – Poz. 93.
34. W 1927 r. Radę Ministrów tworzyli: K. Bartel, minister, Sławoj Składkowski, Minister Spraw Wewnętrznych, August Zaleski, Minister Spraw Zagranicznych, G. Czechowicz, Minister Skarbu, A. Meysztowicz, Minister Sprawiedliwości, dr Dobrucki, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, K. Niezabytowski, Minister Rolnictwa, E. Kwiatkowski, Minister Przemysłu i Handlu, Romacki, Minister Komunikacji, Mraczewski, Minister Robót Publicznych, dr Jurkiewicz, Minister Pracy i Opieki Społecznej, Witold Staniewicz, Minister Reform Rolnych, Bogusław Miedziński, Minister Poczty i Telegrafów. Wykaz nazwisk podano wiernie za oryginałem.

Artykuł nadszedł do kolegium redakcyjnego
22.10.2012 r.